

Boodschap voor de Veertigdagentijd 2016

“Ik wil liever barmhartigheid dan offers” (Mat. 9, 13)

De werken van barmhartigheid op de weg van het Jubeljaar

1. Maria, het beeld van een Kerk die evangeliseert, omdat zij zelf geëvangeliiseerd is

In de bul met de aankondiging van het Jubeljaar heb ik ertoe uitgenodigd dat “de Veertigdagentijd van dit Jubeljaar intenser moge worden beleefd als een bijzonder moment om de barmhartigheid te vieren en te ervaren” (*Misericordiae vultus*, 17). Met de oproep om naar het Woord van God te luisteren wilde ik, evenals met het initiatief “24 uur voor de Heer”, de voorrang van het biddend luisteren naar het Woord, in het bijzonder het profetische Woord, onderstrepen. De barmhartigheid van God is immers een verkondiging aan de wereld: iedere christen is echter geroepen deze verkondiging op de eerste plaats zelf te ervaren. En hierom zal ik in de Veertigdagentijd de missionarissen van de barmhartigheid uitzenden om voor allen een concreet teken van de nabijheid en de vergeving van God te zijn.

Daar Maria de door de aartsengel Gabriël tot haar gerichte Blijde Boodschap heeft aangenomen, bezingt zij in het *Magnificat* profetisch de barmhartigheid waarmee God haar heeft uitverkoren. Zo wordt de Maagd van Nazareth, de verloofde van Jozef, tot het volmaakte beeld van de Kerk die evangeliseert, omdat zij door de werking van de Heilige Geest, die haar maagdelijke schoot vruchtbaar heeft gemaakt, is geëvangeliiseerd en voortdurend wordt geëvangeliiseerd. In de profetische traditie heeft immers, reeds op etymologisch vlak, de barmhartigheid juist te maken met de moederschoot (*rahamim*) en ook met een edelmoedige, trouwe en meevoelende goedheid (*hesed*), die binnen de betrekkingen van huwelijk en verwantschap wordt beoefend.

2. Het verbond van God met de mensen: een geschiedenis van barmhartigheid

Het geheim van de goddelijke barmhartigheid openbaart zich in de loop van de geschiedenis van het verbond tussen God en zijn volk Israël. God betoont zich immers steeds rijk aan erbarmen, bereid als Hij is bij iedere gelegenheid over zijn volk een diepgewortelde tederheid en medeleven uit te storten, vooral op de meest dramatische ogenblikken dat de trouweloosheid van het volk de band van het Verbond verbreekt en het verbond op een stabielere wijze in gerechtigheid en waarheid opnieuw moet worden bevestigd. Wij hebben hier te maken met een regelrecht liefdesdrama, waarbij God de rol van de bedrogen vader en echtgenoot speelt, terwijl Israël die van de ontrouwe zoon/dochter of bruid belichaamt. Het zijn nu juist de beelden uit het gezinsleven - zoal in het geval van Hosea (vgl. *Hos.* 1-2), die tot uitdrukking brengen hoezeer God zich aan zijn volk wil binden.

Dit liefdesdrama bereikt in de mens geworden Zoon zijn hoogtepunt. In Hem stort God zijn grenzeloze barmhartigheid in een dergelijke mate uit dat Hij Hem tot de “vlees geworden barmhartigheid” (vgl. *Misericordiae vultus*, 8) maakt. Als mens is Jezus van Nazareth immers in alle opzichten een zoon van Israël, en wel zo dat Hij het volmaakt luisteren naar God belichaamt waartoe iedere Jood door het *Shema* is geroepen, dat ook nu nog de kern van het verbond tussen God en Israël vormt: “Luister, Israël, de Heer is onze God, de Heer alleen! Gij moet de Heer uw God beminnen met heel uw hart, heel uw ziel en met al uw krachten” (Deut. 6, 4-5). De Zoon van God is de Bruidegom die er alles aan doet om de liefde van zijn Bruid te

winnen, aan wie zijn onvoorwaardelijke liefde Hem bindt, een liefde die zichtbaar wordt in de eeuwige bruiloft met haar.

Dit is het kloppende hart van het apostolische *kerygma* waarin de goddelijke barmhartigheid een centrale en fundamentele plaats inneemt. Het is “de schoonheid van de heilzame liefde van God, geopenbaard in Jezus Christus die is gestorven en verrezen” (Apostolische exhortatie *Evangelii gaudium*, 36), de eerste verkondiging “waarnaar men steeds weer op verschillende manieren moet luisteren en die men gedurende de catechese [...] steeds weer in de een of ander vorm moet verkondigen” (*ibid.* 164). De barmhartigheid “drukt het gedrag van God jegens de zondaar uit: Hij geeft hem een verdere mogelijkheid om tot inkeer te komen, zich te bekeren en te geloven” (*Misericordiae vultus*, 21) door juist zo de betrekking met Hem te herstellen. En in de gekruisigde Jezus gaat God ten slotte zo ver dat Hij de zondaar wil bereiken in zijn uiterste verte, juist daar waar deze is verdwaald en zich van Hem heeft verwijderd. En dit doet Hij in de hoop daardoor eindelijk het versteende hart van zijn Bruid te vertederen.

3. De werken van barmhartigheid

De barmhartigheid van God verandert het hart van de mens, laat hem een trouwe liefde ervaren en stelt hem zo op zijn beurt in staat tot barmhartigheid. Het is steeds opnieuw een wonder dat de goddelijke barmhartigheid in het leven van ieder van ons kan stralen, ons zo tot naastenliefde motiveert en de werken bezielt die de traditie van de Kerk de werken van lichamelijke en geestelijke barmhartigheid noemt. Zij herinneren ons eraan dat ons geloof zich vertaalt in concrete en dagelijkse daden die bestemd zijn om onze naaste naar lichaam en ziel te helpen en waarnaar wij zullen worden beoordeeld: de naaste te spijzigen, te bezoeken, te troosten, op te voeden. Daarom was het mijn wens “dat het christenvolk gedurende het Jubeljaar nadenkt over de werken van lichamelijke en geestelijke barmhartigheid. Het zal een manier zijn om ons geweten wakker te schudden, dat vaak ingeslapen is ten overstaan van het drama van de armoede, en om steeds meer door te dringen tot de kern van het evangelie, waar de armen de bevoorrechten zijn van de goddelijke barmhartigheid” (*ibid.* 15). In de arme “wordt” immers “het vlees van Christus “opnieuw zichtbaar als een lichaam dat is gemarteld, gewond, gezeseld, ondervoed, op de vlucht is ... om door ons te worden herkend, aangeraakt en bijgestaan met zorg” (*ibid.*). Het ongelooflijke en ongehoorde geheim van het voortduren van het lijden van het onschuldig Lam in de loop van de geschiedenis, een brandend braambos van belangeloze liefde, waarvoor men zoals Mozes alleen maar zijn schoeisel kan uittrekken (vgl. Ex. 3, 5), en dat te meer, wanneer de arme een broeder en zuster in Christus is die om het geloof lijdt.

Ten overstaan van deze liefde, die sterk is als de dood (vgl. Hoogl. 8, 6), blijkt ieder die niet bereid is zich als zodanig te erkennen, de arme te zijn die er het ellendigst aan toe is. Hij denkt rijk te zijn, maar is in werkelijkheid de armste onder de armen. Hij is zo, omdat hij slaaf is van de zonde, die hem ertoe aanzet om rijkdom en macht niet ten dienste van God en de ander te gebruiken, maar om in zichzelf het diepe bewustzijn te verstikken dat ook hij niets anders dan een arme bedelaar is. En hoe groter de macht en de rijkdom zijn waarover hij beschikt, des te groter kan deze leugenachtige verblindings worden. Het gaat zover dat hij de arme Lazarus, die voor de deur van zijn huis bedelt (vgl. Luc. 16, 20-21) zelfs niet wil zien - daarbij is Lazarus een beeld van Christus die in de armen voor onze bekering bedelt. Lazarus is de mogelijkheid tot de bekering die God ons biedt en die wij misschien niet zien. Met deze verblindings gaat een hoogmoedige waan van almacht gepaard, waarin onheilspellend dat duivelse “u zult dan gelijk worden aan God” (vgl. Gen. 3, 5) doorklinkt, dat de wortel van

iedere zonde is. Deze waan kan ook maatschappelijke en politieke vormen aannemen, zoals de totalitaire systemen van de 20ste eeuw hebben laten zien en zoals die vandaag de ideologieën van het uniforme denken en de *technoscience* laten zien, die zich aanmatigen om God af te doen als irrelevant en de mens te reduceren tot een massa die men kan instrumentaliseren. En tegenwoordig kunnen ook de structuren van de zonde deze waan laten zien, die verband houden met een verkeerd ontwikkelingsmodel dat berust op een verafgoding van het geld en dat de rijkere mensen en maatschappijen onverschillig maakt ten opzichte van het lot van de armen, voor wie zij hun deuren sluiten en die zij zelfs weigeren te zien.

De Veertigdagentijd in dit Jubeljaar is dus voor allen een geschikte tijd om dankzij het luisteren naar het Woord en de werken van barmhartigheid eindelijk buiten de eigen existentiële vervreemding te treden. Wanneer wij door die lichamelijke werken het vlees van Christus in onze broeders en zusters aanraken die er behoefte aan hebben te worden gevoed, gekleed, ondergebracht en bezocht, dan raken de geestelijke werken meer direct ons zondaar zijn: raad geven, onderrichten, vergeven, terechtwijzen, bidden. De lichamelijke en geestelijke werken mogen derhalve nooit van elkaar worden gescheiden. Immers, juist omdat de zondaar in de arme het vlees van de gekruisigde Jezus aanraakt, kan hij als geschenk het bewustzijn krijgen dat hij zelf een arme bedelaar is. Via deze weg hebben ook de “hoogmoedigen”, de “machtigen” en de “rijken”, over wie het *Magnificat* spreekt, de mogelijkheid gewaar te worden dat zij door de Gekruisigde, die ook voor hen is gestorven en verrezen, onverdiend worden bemind. Alleen in deze liefde is het antwoord gelegen op het verlangen naar oneindig geluk en oneindige liefde dat de mens door de idolen van kennis, macht en rijkdom denkt te kunnen bevredigen. Er blijft echter altijd het gevaar bestaan dat de hoogmoedigen, de rijken en de machtigen, omdat zij zich steeds hermetischer afsluiten voor Christus, die in de arme verder aan de deur van hun hart blijft kloppen, uiteindelijk zichzelf ertoe veroordelen weg te zakken in de eeuwige afgrond van eenzaamheid die de hel is. Daarom weerklinken voor hen, evenals voor ons, de nadrukkelijke woorden van Abraham: “Zij hebben Mozes en de profeten; laat ze naar hen luisteren” (Luc. 16, 29). Dit actief luisteren zal ons het beste erop voorbereiden de definitieve overwinning op zonde en dood van de reeds verrezen Bruidegom te vieren, die zijn Bruid wil zuiveren in afwachting van zijn komst.

Laten wij deze voor bekering gunstige Veertigdagentijd niet verzuimen! Dit vragen wij onder aanroeping van de moederlijke voorspraak van de Maagd Maria, die het eerst ten overstaan van de grootheid van de goddelijke barmhartigheid, die haar belangeloos ten deel viel, de eigen nederigheid heeft erkend (vgl. Luc. 1, 48) door te erkennen dat zij de eenvoudige dienstmaagd van de Heer was (vgl. Luc. 1, 38).

Vaticaanstad, 4 oktober 2015,

op het feest van de heilige Franciscus van Assisi

Copyright: Liberia Editrice Vaticana/SRKK

Vertaling: drs. H.M.G. Kretzers

Onder redactie van dr. L.J.M. Hendriks

Eindredactie: pers en communicatie SRKK, Utrecht.